

Een gespreksronde met inwoners en architecten

Krewerd aan het woord

Interviews met bewoners en architecten over hun ervaringen met Experiment Krewerd

Marieke van der Heide, adviseur Experiment Krewerd

Najaar 2021

Inleiding

In het kader van Experiment Krewerd en het ophalen van de stand van zaken en feedback uit het dorp, is een gespreksronde gedaan langs de aan het Experiment deelnemende bewoners en hun architecten.

De vragen die zijn gesteld, gingen onder anderen over de stand van zaken ten aanzien van het versterkingsproces, de samenwerking met de architect en de tips en tops ten aan-

zien van het Experiment (onderaan in deze rapportage staat de volledige vragenlijst).

De uitkomsten zijn samengevat en niet-persoonsgebonden in deze rapportage weergegeven. De ruime meerderheid heeft er overigens geen moeite mee als hun naam bij de bevindingen wordt gezet, maar voor de algemene rapportage is dat niet noodzakelijk.

Er is gesproken met 63 bewoners van alle 40 deelnemende adressen. In totaal doen 41 adressen aan het Experiment mee, waarvan 40 woningen en 1 dorps huis.

Er zijn 58 gesprekken gevoerd

- met 63 bewoners van 40 adressen
- met 18 architecten van 41 adressen,

waarvan

- 10 keukentafelgesprekken
- 11 via MS Teams of Zoom
- 37 telefonische gesprekken.

Alle interviews zijn uitgevoerd door Marieke van der Heide, adviseur van Experiment Krewerd, in de periode van 27 oktober tot en met 21 december 2021.

BEWONERS

Alle deelnemende bewoners hebben positief gereageerd op de gesprekken en hebben constructief de vragen beantwoord. De meesten gaven aan het fijn te vinden even hun gedachten te delen en gingen door de gestelde vragen juist weer wat bewuster over hun eigen situatie nadenken. Een paar bewoners vonden de gesprekken niet nodig maar wel prettig.

Ook was het zinvol om praktische vragen die in het dorp leven op te halen zodat deze door het bestuur van de corporatie beantwoord kunnen worden. Deze vragen zijn niet in deze rapportage opgenomen en worden zo spoedig mogelijk integraal via een nieuwbrief aan het gehele dorp teruggekoppeld.

Tops (wat is positief?)

- Veel bewoners waarderen de inzet van de mede-bewoners die vanaf het begin en gedurende het traject veel energie en tijd in het Experiment hebben gestoken. "Het is fijn dat sommige mensen er hun tijd en energie aan willen besteden, ik kan het er zelf door mijn omstandigheden niet bij hebben".
- Het doorzettingsvermogen en de vasthoudendheid van Fons Verheijen wordt zeer bewonderenswaardig gevonden. "Ik had zelf allang de handdoek in de ring gegooid". Het is belangrijk dat Fons een constante factor is geweest, zeker door de wisseling van projectleiders en het komen en gaan van adviseurs.
- Het feit dat het Experiment er is, wordt dan ook door het grootste deel van het dorp als positief ervaren.
- De bewoners vinden bijna unaniem dat de architecten van betekenis zijn in het proces. "Wij zijn erg blij met deze extra steun, zelf hadden we geen idee gehad hoe

het aan te pakken.” Een kleiner deel van het dorp heeft beroepsmatig of door eerdere bouwtrajecten al ervaring met samenwerking met architecten en geeft aan het zonder het Experiment ook wel gered te hebben. Weer een kleiner deel daarvan geeft aan het zelfstandig sneller/beter te hebben gedaan. Maar deze groep vindt het toch fijn dat iemand meekijkt en dat het gezamenlijk als dorp wordt gedaan.

- Een deel van het dorp is heel tevreden over de communicatie. “Ook al ben ik een keer niet bij de dorpsbijeenkomsten geweest, door de nieuwsbrief weet ik dat ik de informatie toch krijg”.
- Er is vertrouwen in Willem Smink als onafhankelijk voorzitter van de Dorpscoöperatie.
- De start van een klankbordgroep is een goed idee geweest. Er is dan meer betrokkenheid van een vertegenwoordiging van het dorp waardoor er meer dialoog kan ontstaan.

Tips (wat kan beter?)

- Doe geen beloften over mogelijke deadlines of data waarop er iets verandert of plaatsvindt. Als het dan niet doorgaat, wordt dat als frustrerend ervaren. Het is beter om een slag om de arm te houden. Liever van tevoren weten dat de gestelde datum onzeker is, dan toeleven naar een datum die dan weer wordt verschoven.
- De adviserende en uitleg-gevende rol van de architect is in dit Experiment erg belangrijk. De meeste bewoners geven aan dat hun architect die rol goed invult, maar enkele bewoners voelen zich nog onvoldoende gesteund of geïnformeerd. Die geven aan het gevoel te hebben dat hun architect onvoldoende tijd voor hen heeft. De tip aan de architecten is om bij hun opdrachtgever te checken of er nog ergens een behoefte is op dat vlak.
- Een deel van het dorp ervaart de communicatie als een verbeterpunt. “Ook als er niets te melden is, is het wel fijn om even iets te horen. Soms is het zo lang stil dat we gaan twijfelen of het allemaal nog wel doorgaat”. “Ook als er bezoekers voor het Experiment in het dorp langskomen of er opnames van radio of tv zijn, dan horen we dat graag. Anders krijgen we het gevoel dat er steeds óver het dorp wordt gepraat en minder mét. We hoeven niet overal bij te zijn, maar willen wel weten wat er speelt en welke bezoekers er in Kredo zitten te vergaderen”.
- Bewoners en architecten moeten dezelfde informatie krijgen. Nu horen bewoners soms via hun architect dat er wijzigingen zijn, terwijl ze daar zelf nog niet van op de hoogte waren. Of er lijkt tegenstrijdigheid te zitten in de info die de bewoners op de dorpsavonden horen en de info die de architecten hebben gekregen. Die onduidelijkheid geeft onrust. Dit geldt overigens niet voor iedereen, een deel ervaart dat niet zo of ervaart het wél maar ziet dat als een kwestie van elkaar wederzijds op de hoogte houden.
- Er wordt aangegeven dat men zich er van bewust moet zijn dat apps over grote wijzigingen of termen als ‘we zijn 12 stappen terug’ veel effect hebben op het dorp. Dit geeft onrust en vergroot de onzekerheid. Het is beter om in zo’n geval een heldere uitleg in de mail of in een nieuwsbrief te zetten, of een korte bijeenkomst in het dorp te organiseren zodat er ook vragen kunnen worden gesteld. Dit kan, ondanks het slechte nieuws, toch wat meer rust of houvast geven.

- Na zo'n bericht blijft het soms lang stil. Blijf communiceren, ook al is er nog geen wijziging in de situatie, het feit dat eraan gewerkt wordt en of even melden dat iedereen nog even geduld moet hebben, kan al helpen.
- Het Experiment zou meer druk op de overheid kunnen zetten. De onzekere situatie met de NCG en andere instanties vergt veel van het dorp.
- Wensen voor projectleiderschap: het zou een proactief persoon moeten zijn. Sommige mensen in het dorp geven aan het moeilijk te vinden om hulp te vragen. Dan is de drempel om op donderdagen naar Kredo te komen hoog. "Liever iemand die op mensen afstapt, die proactief contact zoekt en langskomt als dat nodig is." En: "Heeft de projectleider niet een secretariaat nodig? Wat meer uitvoerend om mensen op weg te helpen. Bijvoorbeeld hulp bij formulieren lezen of subsidies aanvragen. Eigenlijk de rol van de bewonersbegeleider?"
- De projectleider meldde zich ziek en daarna bleef het stil in de app. Dat geeft onzekerheid over de toekomst van het projectleiderschap van het Experiment (inmiddels is er een nieuwe projectleider aangesteld).

Wat valt op:

- Mooi en bijzonder is het om te vernemen dat bijna alle bewoners heel tevreden zijn met hun architect en zich door hem/haar gesteund voelen. Slechts een klein deel is minder tevreden en had meer of andere dingen van zijn/haar architect verwacht.
- Er zijn grote verschillen in hoe de bewoners de aardbevingen ervaren. Een deel staat er nuchter in en ziet wel wat er gebeurt. Die proberen het hoofd boven water te houden door per dag te genieten van wat ze hebben. Dat geldt niet voor iedereen, een deel van de inwoners heeft angst voor nieuwe bevingen.
- De meeste mensen voelen zich nog wel veilig in hun huis. Maar een groot deel voelt zich niet (meer) fijn in een huis waar de scheuren groter worden, vloeren wegzakken en daken gaan lekken. Zo heeft het onder andere bij de gezinshuishoudens grote impact. Zeker als het allemaal lang gaat duren: komt die nieuwe slaapkamer dan nog wel op tijd? Gaat mijn tiener dat nog meemaken of is die dan al het huis uit? Een deel van de bewoners ervaart "dat het huis van ons afgaat". Omdat ze het onderhoud niet meer uitvoeren in afwachting van de versterking of omdat de scheuren en/of verzakkingen steeds erger worden.
- Ook is er een deel – met name oudere bewoners – dat zich zorgen maakt om de tijdelijke huisvesting en of er wel goede oplossingen komen voor hun spullen en huisdieren. "Wie gaat me helpen?"
- Sommige bewoners hebben een verminderd gevoel van keuzevrijheid en eigen regie gekregen binnen het Experiment. Dit uit zich met name in de keuzen rondom de energievoorziening. "We doen wel mee om geen gedonder te krijgen, maar eigenlijk willen we andere keuzen maken en vinden we ons energierapport niet passend bij de opgave van ons huis".
- Een aantal bewoners zegt het gevoel te hebben dat zij het zelf, zónder het Experiment, sneller hadden kunnen doen. "Dan was er allang een aannemer aan de slag gegaan en waren we nu klaar".
- Een groot deel van het dorp is niet onder de indruk van de energierapporten. "Er is in sommige gevallen geen maatwerk geleverd, het lijkt een standaardadvies waarbij de uitslag voor een warmtepomp al op voorhand vastgesteld lijkt." De adviezen van sommige huizen zijn exact hetzelfde terwijl het om verschillende typen gaat en verschillende huishoudens met ander energieverbruik. Ook de hoge

investeringskosten roepen vragen op. “Waarom zijn de alternatieven niet beter inzichtelijk geworden in het energierapport?”

- Er leeft een zorg dat er mogelijk straks een tekort aan bouwers is. Zeker als alles tegelijk moet gebeuren. “Gaaf het dan allemaal nog wel door? Wordt de boel niet afgeblazen door de politiek/NCG en staan we straks met lege handen?”. Gelet op de stijgende bouwkosten: “Kan ik straks nog wel met het berekende bedrag mijn versterking en koppelkansen uitvoeren?”
- Door het uitgestelde onderhoud ontstaan er problemen die niet kunnen wachten tot het begin van de bouw. Die moeten zo snel mogelijk verholpen worden. “Deze kosten worden echter niet vergoed en deze werkzaamheden worden vervolgens tenietgedaan door de versterking. Hoe moet dat?”

Aanvullende uitspraken van bewoners ter illustratie van bovenstaande:

“Het Experiment heeft wel meerwaarde maar het duurt allemaal zo lang. Het huis gaat steeds verder van mij af staan door het uitgestelde onderhoud.”

“Ik heb het gevoel dat er geen begrip is voor Groningen, ik voel me door de overheid niet serieus genomen.”

“We zijn erg teleurgesteld in het proces met de NCG, het voelt als continue tegenwind.”

“We zijn niet de graanrepubliek, maar de graairepubliek!”

“We zijn blij met het Experiment en de mensen, ook uit het dorp, die er hun vrije tijd aan besteden. Zij zitten er bovenop zodat wij dat niet steeds hoeven”.

“Ik vind het prettig dat mijn architect maar twee adressen heeft in dit dorp. Daardoor weet ik dat ik zijn volledige aandacht heb”.

“Ik snap soms niet waar iedereen zich zo druk over maakt, ik sta er nuchter in en zie het allemaal wel. Tot die tijd geniet ik, van wat ik heb.”

“Wij worden onzeker van het lange wachten en gaan dan twijfelen of het Experiment nog wel doorgaat”.

“Ik geloof het pas als er een busje met een timmerman het dorp binnenrijdt en er een schop in de grond gaat”.

“Sinds ik een rugzakje klaar heb liggen met alle spullen die ik nodig heb om het huis uit te gaan bij een aardbeving of calamiteit, ben ik een stuk rustiger. Nu geniet ik meer van wat ik heb”.

“Het is soms lastig om steeds de energie voor het Experiment vast te houden. In het begin was het heel leuk en bracht het een nieuwe energie in het dorp, maar door de periodes van lang wachten zakt het weer wat weg. Net als we er weer in zitten, is het daarna soms weer lang stil. Je moet wel een lange adem hebben.”

“We zijn blij met de keuze voor een bouwgroep met lokale aannemers bij de versterking. We verwachten dan meer menselijke maat omdat voor deze partijen hun reputatie in de regio van belang is.”

ARCHITECTEN

Alle deelnemende architecten hebben positief gereageerd op de gesprekken en hebben constructief de vragen beantwoord. Het werd op prijs gesteld dat er feedback bij de architecten werd opgehaald over de stand van zaken.

Het bleek dat de architecten niet allemaal hetzelfde tempo van het Experiment volgden. Dit had ook te maken met de fasering van de twee groepen die op goedkeuring van hun begroting zaten te wachten. Ook bleek een aantal architecten niet de volledige informatie te hebben. Dit kwam door het missen van een aantal bijeenkomsten of als gevolg van de ad hoc informatievoorziening van het project of de rol van bureau JBG in het proces.

De gespreksronde bleek ook zinvol te zijn om openstaande vragen onder de architecten te verzamelen zodat deze door de projectgroep beantwoord kunnen worden. Deze vragen zijn niet in deze rapportage opgenomen en worden zo spoedig mogelijk integraal aan de architectengroep teruggekoppeld.

Tops (wat is positief?)

- Er is onder de architecten bewondering voor dat het dorp dit Experiment is aangegaan en de regie zo goed mogelijk bij de eigen mensen probeert te leggen. Ook de betrokkenheid van de bewoners die op de voor- en achtergrond hun bijdrage leveren, is mooi om te zien.
- Het enthousiasme en doorzettingsvermogen van Fons is bewonderenswaardig en aanstekelijk. Ook is er respect voor de manier waarop hij er steeds maar weer het beste voor iedereen uit probeert te halen en ondanks de tegenslagen de moed er in weet te houden.
- De meeste architecten kunnen zich goed in hun begeleidersrol vinden en ervaren het zelf (of via hun bewoner) als meerwaarde dat ze een onafhankelijk adviseur met kennis van zaken voor de bewoner kunnen zijn. Dit is namelijk voor veel bewoners een compleet nieuwe ervaring en niet iedereen weet goed de versterkingsadviezen of begrotingen te beoordelen of hun belangen te behartigen. De architect is dan als het ware een ambassadeur voor de belangen van de bewoner. Dit geeft veel steun.
- Het werken in een collectief van architecten is een interessant gegeven en kan een meerwaarde opleveren voor de opbouw van kennis binnen het Experiment. De architecten hebben verschillende motieven om aan het Experiment mee te doen:
 - Uit medeleven voor de bewoners in het aardbevingsgebied.
 - Uit een gevoel van verantwoordelijkheid om als architect een bijdrage te leveren aan de opgave.
 - Uit een overtuiging dat er meer ruimtelijke kwaliteit en ontwerpkracht nodig is in het proces van versterken en vernieuwen van de aardbevingschade. “De architect is bij uitstek iemand die goed luistert en kan verbinden, als ontwerper kan je hier het verschil maken”.
 - Om als architect te blijven leren en groeien.
- De meeste architecten geven aan dat, ondanks ruime ervaring in versterkings-trajecten, nog elke dag weer iets nieuws te leren of mee te maken. Zeker als gaandeweg de regels weer veranderen. “Het helpt als je weet welke route je moet belopen. Soms moet je de timing mee hebben, soms moet je opkomen voor de

belangen van de bewoners. Maar het moet genoemd blijven dat er maar twee partijen de teugels in handen hebben en dat zijn de IMG en de NCG.”

- De informatievoorziening aan de architecten wordt goed verzorgd, maar het is vaak wel heel veel in één keer. Daardoor wordt het onoverzichtelijk wat nu prioriteit heeft en wat niet en raakt het overzicht van waar we nu staan, enigszins verloren. Het zou beter zijn om tussendoor wat korter te berichten, dan hoeft elke mail ook niet met drie rode uitroeptekens aangeleverd te worden.
- De meeste architecten verwachten dat de winst vooral gehaald gaat worden uit de collectieve fase van het versterken.
- Meerdere architecten geven aan dat het goed is dat het hele dorp in de energietransitie gaat en dat dit aspect gelijktijdig wordt meegenomen.

Tips (wat kan beter?)

- De meerderheid van de architecten geeft aan hogere verwachtingen te hebben gehad ten aanzien van de kracht van het collectief van architecten en het delen van kennis, ervaringen en bouwplannen. Het is vooral een technische opgave. Iedereen werkt er nu vrij individueel aan, daar zit ook een inefficiëntie in. Een enkeling zegt daar minder behoefte aan te hebben en focust zich vooral op de eigen bewoner.
- De constructeurs hebben op basis van ervaring een advies gegeven. Dat leidt in sommige gevallen nu al tot herbeoordeling van de constructies. Er ligt dan geen harde berekening en dat maakt het ook weer vaag. In sommige gevallen was het beter geweest een meer precieze berekening te hebben met meer informatie.
- De versterkingsadviezen waren grof opgezet waardoor de maatregelen wat moeilijk waren te motiveren. Een aantal architecten geeft aan op dit moment dan ook nog niet zeker te zijn over de adviezen van de constructeurs die op basis van ervaring een beoordeling hebben gegeven. Omdat er een verwachte begroting ligt en geen harde berekening, blijft er een vorm van ‘vaagheid’ in de begroting. Er is op basis van deze berekeningen in sommige gevallen onvoldoende informatie van de constructeurs om een plan te maken. Dit geldt met name voor die adressen die tegen mogelijke sloop- nieuwbouw aanlopen en panden met een monumentstatus. Deze panden hebben in deze fase nu al méér nodig om de vorm van transformatie te bepalen en deze te kunnen onderbouwen bij de betreffende instanties (NCG of monumentencommissie). Er zijn zorgen of dit in de DO-fase alsnog rechtgetrokken kan worden.
- Twee van de 18 architecten geven aan de begeleidingsrol niet als deel van het architectenvak te zien. Deels uit principe, deels om persoonlijke redenen “Ik ben geen maatschappelijk werker, ik ben er om te ontwerpen”, of: “Deze rol ligt mij gewoon niet zo goed”. Eén architect is om deze reden al in een vroeg stadium gestopt en één architect maakt op dit moment richting de volgende fase voor zichzelf de afweging om te stoppen of te blijven. De laatste gaat in gesprek met Fons. Een andere architect heeft al eerder vanwege persoonlijke omstandigheden moeten stoppen. Van de oorspronkelijke 20 zijn na twee jaar momenteel 18 architecten in Krewerd werkzaam. De adressen van de vertrekkende architecten zijn door andere Krewerder architecten overgenomen.
- Een aantal architecten geeft aan zich af te vragen of sommige mededelingen vanuit het Experiment van tevoren beter juridisch getoetst kunnen worden.
- Een deel van de architecten geeft aan dat sommige keuzen of processtappen als feit worden gepresenteerd, terwijl het dan toch weer kan veranderen. Er zou een

- meerwaarde kunnen zitten in het voorbespreken in de architectengroep om kennis en ervaringen te delen en pas daarna de afweging meer collectief te bespreken.
- De meeste architecten zeggen het lastig te vinden om te gaan met de ad hoc-wijze van het proces. “Na lange perioden van stilte word je opeens weer verrast door een volgende processtap. Het zou fijn zijn als het aankomende proces wat beter te volgen is.”
 - Nu de VO-fase overgaat naar de DO-fase is het mogelijk om van architect te wisselen, mocht daar behoefte aan zijn. Van de 41 deelnemende adressen maken 4 daar momenteel gebruik van. De bewoners van deze adressen kiezen voor een andere architect uit de Krewerder poule. Redenen daarvoor zijn het wel/niet hebben van een ‘klik’ of een behoefte vanuit de bewoner aan meer begeleiding of een meer pro-actieve houding van hun adviseur. De overige adressen gaan met vertrouwen de volgende fase in met hun huidige architect.
 - Het valt op dat met name de versterkingsadviezen van één adviesbureau als onvoldoende worden ervaren om een plan op te maken. “Gezond verstand moet wel leiden tot deugdelijke documenten”. Dit is met de coöperatie gecommuniceerd.
 - Een aantal architecten heeft het gevoel dat de bewonerswensen als een ‘hete aardappel’ vooruit worden geschoven. “Hoeveel staat er van het budget open om dit alsnog goed in te passen? De ervaring is dat deze opties bij de aannemers vaak het duurst uitvallen. Nu komt dat pas laat in het traject naar boven, dat is veel te onzeker. Terwijl dit voor de bewoner een essentieel onderdeel is om verbeteringen aan het huis door te voeren. Door het lange uitgestelde onderhoud en/of uitgestelde verbouwingen wordt die urgentie alleen maar groter.”
 - Het consortium van aannemers kwam voor de architecten als een verrassing. “Doordat dingen soms lang duren, wordt er opeens heel snel iets besloten. Zo komt het in ieder geval over. Vergeet niet ook de feedback van de architecten tijdig mee te nemen.” Toch staan de architecten positief tegenover deze aanpak. Deze aannemers kunnen zich aan de begroting conformeren en dat is positief. Bij een ‘stand alone’ aannemer is dat moeilijker planbaar.
 - “We merken dat als je geen contract hebt, je zowel door je opdrachtgever als de NCG minder serieus wordt genomen. Dat contract van het begin tot het einde is enorm belangrijk”. Er leeft het idee dat dat achteraf gezien aan de voorkant beter verankerd had kunnen worden.
 - Een deel van de architecten ervaart de energie-rapporten van Invent als ‘slecht knip- en plakwerk’. “Er staan bij sommige adressen onwaarheden in.” Zo komen soms de kenmerken van het pand niet overeen met wat in het advies staat. Een ander deel van de architecten had het energierapport nog niet gelezen.
 - Sommige architecten hebben in het traject met JBG het gevoel gekregen dat het niet om de bewoner gaat, maar dat vooral is gekeken waar bezuinigd kan worden.
 - Een aantal architecten vindt het een bijzondere wending dat JBG eerst wél de bewonerswensen zou uitrekenen en dat dat er toen werd uitgehaald. “Waar is dan het vangnet voor de DO-fase? Hoe gaan we dan met die wensen om?”

Aanbevelingen architecten:

- Het zou goed zijn om de meerwaarde van het collectief niet uit het oog te verliezen. De architecten hebben zich de afgelopen periode vooral op de eigen bewoner(s) geconcentreerd en corona heeft natuurlijk ook z’n sporen nagelaten, maar de meesten geven aan dat het collectief als geheel meer verschil kan maken dan

iedereen alleen. “Het is ook léuk om met z’n allen aan een collectieve opgave te werken, dat mag wel meer benut worden”.

- De meeste architecten hebben aangegeven dat JBG de architecten meer als collectief zou kunnen aanspreken en centraler moet communiceren over zaken die álle architecten aangaan. “Nu moet iedereen één op één z’n vraag stellen en blijkt het antwoord ook voor de andere architecten van belang. Die informatie moet breed gedeeld worden, er is nu geen kennisdeling vanuit de woningen onderling.” “Ook worden tips niet gedeeld door JBG, als je als architect dat pas achteraf hoort, ligt het budget al vast.”
- Er moet wel ruimte blijven voor voortschrijdend inzicht in het project/proces.
- Het zou handig zijn als er een overzicht zou komen van de externen die aan het Experiment meewerken. Soms is het niet helemaal duidelijk wie wie is en wie wanneer welke rol heeft.
- Om niet overvallen te worden door de volgende processtap, is er behoefte aan een helder stappenplan waarbij duidelijk wordt aangegeven wát daarvoor moet worden aangeleverd.
- Er zouden voor de architecten meerkosten voor begeleiding in de begroting opgenomen moeten worden. Niet op basis van de versterking, maar op basis van het proces.

Wat valt op:

- Een aantal architecten met minder of geen ervaring in het aardbevingsdossier vindt het moeilijk het Experiment los te zien van het proces met de NCG. Die moeten wennen aan het feit dat je als architect in de versterking of het Experiment niet – zoals bij een gewoon proces – één op één met je bewoner de te nemen stappen uitzet en volgens afspraken uitvoert. Nu is er een tweede (NCG) en derde (Experiment) partij die invloed hebben op de stappen, het tempo én het budget. Sommigen van deze architecten vinden het lastig om met deze nieuwe dynamiek om te gaan, anderen ‘zuigen het op als een spons’. Allen proberen desondanks het beste voor hun opdrachtgever te doen.
- Architecten die meer ervaring hebben in het aardbevingsdossier, weten op basis van eerder opgedane ervaring dit beter te scheiden. Ook staat deze groep er wat nuchterder in omdat ze al weten dat de kaders kunnen veranderen en dat dit een bijkomende factor is in het aardbevingsdossier. De fase van verbazing hebben zij al doorstaan. Ook deze groep probeert desondanks het beste voor hun opdrachtgever te doen, binnen de omstandigheden. Deze groep is ruim in de meerderheid. Dat wil niet zeggen dat deze groep berust in hoe het gaat binnen de processen met de NCG. Dit kan ook bij deze groep tot frustratie leiden.
- De omgeving waar architecten bouwplannen kunnen delen, wordt weinig gebruikt. Dit was bedoeld om kennis en casussen te delen en begrotingen en versterkingsoplossingen te kunnen vergelijken. Sommige architecten hebben gevolg gegeven aan de oproep van het Experiment om dit te doen, maar een groot deel heeft dit (nog) niet gedaan. Een deel geeft aan dit gewoon vergeten te zijn, een deel vindt de gekozen omgeving niet prettig en een ander deel zegt dit niet te doen vanwege de privacy van de betreffende bewoner. Dit blijkt bij doorvragen echter niet altijd met de bewoner zelf besproken te zijn. Het zou dus kunnen dat die daar geen problemen mee heeft.
- De meeste architecten geven aan ruim uit de uren te lopen. Dit heeft met name te maken met de tijd die nodig is voor de begeleiding van de bewoner. Het kost in de

meeste gevallen veel tijd om het proces uit te leggen, het versterkingsadvies en de begroting door te nemen, deze aan te passen, maar ook om informatie te geven of zorgen weg te nemen. Sommige bewoners weten al hoe een bouwtraject er uit ziet, maar de meeste bewoners hebben dit nog niet eerder meegemaakt of nooit een architect over de vloer gehad. Dit zijn allemaal nieuwe ervaringen waarvoor tijd en aandacht nodig is om het vertrouwen te krijgen, maar ook om het vertrouwen te houden en de rode draad voor de bewoners vast te houden. Deze rol als bewonersbegeleider in dit versterkingstraject zou een aparte post moeten zijn in de begroting. De architect neemt in dit traject de rol van de bewonersbegeleider over.

- Een paar architecten zeggen dat als ze vooraf hadden geweten dat ze er zoveel tijd aan kwijt waren, ze niet hadden meegedaan. Echter, door de relatie die ze aan zijn gegaan met hun opdrachtgevers, maakt dit niet dat ze er nu mee gaan stoppen. Anderen geven aan dat de begeleiding inderdaad meer tijd kost dan verwacht, maar zeggen dat dat bij een Experiment hoort en zij hadden daar van tevoren rekening mee gehouden. “Ik ben de laatste die van het schip afspringt, maar als ik het alleen zakelijk zou beschouwen, dan kan ik er beter stoppen.” Of: “Gelukkig heb ik maar twee adressen, dus dan valt het nog mee”. De meerderheid van de architecten zegt echter nog steeds achter hun deelname te staan.
- De meeste architecten geven aan dat de adviseursrol van tevoren bekend was bij deelname aan het Experiment, maar ‘er zit hier wel een persoonlijke dimensie aan die specifiek voor dit Experiment is’. Enkele architecten hadden dit aspect minder op het netvlies bij aanvang van het Experiment.

Aanvullende uitspraken van architecten ter illustratie van bovenstaande:

“Het is de kunst om door de bomen het bos te zien.”

“Ondanks dat het een moeras is, doen we graag mee.”

“We hebben veel respect voor het dorp en voor Fons. Iedereen zet zich enorm in. En Fons in het bijzonder, zéker voor een Westerling is dat heel uitzonderlijk.”

“Het duurt erg lang, maar er zijn wél winsten behaald.”

“De architect moet hier de vuurtoren zijn die altijd brandt, dat is weer een nieuwe ervaring.”

AANBEVELINGEN

Op basis van de opgehaalde informatie en aanbevelingen is het aan te bevelen een aantal zaken te ontwikkelen of scherp in de gaten te houden:

Het zou goed zijn om **een organogram** van de mensen te maken die nu bijdragen aan het Experiment of op een andere manier een bijdrage leveren aan het project.

Een aantal mensen heeft de indruk dat er geen 'Krewerders' in de Dorpscoöperatie zitten, terwijl dat wel zo is. Ook is het niet duidelijk welke adviseurs op dit moment bij het Experiment betrokken zijn en wat ze doen, soms zijn ze er en dan weer niet.

Het zou goed zijn om **een schema van de verschillende projecten en initiatieven** te maken die inmiddels aan het Experiment zijn gehangen, zoals het energieproject, de studie van de Hanze, het kunst-project, de insectentoren etc.

Er is behoefte aan **een stroomschema van het proces** om meer inzicht te krijgen in alle stappen die in het Experiment genomen moeten worden. Het huidige stroomschema gaat over de planning. Het zou handig zijn om bij elke stap helder te krijgen wat er voor nodig is om die stap te nemen, maar ook wie in welke fase welke rol heeft. Het wordt wel regelmatig gecommuniceerd in de nieuwsbrieven maar er is geen totaaloverzicht en -schema waar de bewoners en hun architecten de stappen aan kunnen hangen.

Geen valse hoop. Het is van belang als bestuur geen data van bijvoorbeeld start bouw te suggereren of andere beloften te presenteren als deze niet waargemaakt kunnen worden. De teleurstelling wordt dan juist groter. Meerdere mensen geven aan liever een realistische slag om de arm gecommuniceerd te krijgen dan dat er té positief gecommuniceerd wordt.

De bewoner staat centraal dus houd die goed op de hoogte. Dit om het gevoel van regie en eigenaarschap op het proces en de te maken keuzes vast te houden.

Vier de behaalde resultaten. Het is van belang om goed bij mijlpalen en tussentijdse resultaten stil te staan en deze – waar het kan – als dorp/architecten te vieren. Dit om ook de betrokkenheid en gezamenlijkheid in het Experiment vast te houden en naast de minder goeie, ook de betere of goede momenten te duiden.

Ontwikkel een werkomgeving voor kennisdeling tussen de architecten. Het zou voor het Experiment nuttig zijn als de architecten in het kader van kennisdeling en intercollegiale reflectie hun bouwplan en bevindingen delen op de daarvoor beschikbare omgeving. Dit uiteraard na overleg en akkoord van de betreffende bewoners. Dit Experiment is ook begonnen als een 'lerend proces' waarbij kennisontwikkeling bevorderd zou moeten worden.

Documenten bijhouden. Een deel van de architecten heeft aangegeven behoefte te hebben aan een digitale omgeving waar de meest recente en accurate documenten van het Experiment terug te vinden zijn. Door het ad-hoc proces en de vele mails is het soms moeilijk om de meest actuele informatie vast te houden. Wellicht zou onderzocht kunnen worden of een dropbox of een andere omgeving geschikter zou kunnen zijn om de plannen én de andere documenten van het Experiment bij elkaar te brengen.

Infomatiebijeenkomst. Het zou goed zijn als JBG een bijeenkomst met de architecten organiseert om alle vragen plenair te beantwoorden en een dialoog aan te gaan met de architectengroep en Fons. Daarbij reflecterend op de afgelopen periode en een constructieve 'bodem' leggend voor de samenwerking in de volgende fase.

Vragenlijst Krewerd - gespreksronde Najaar 2021

Kader: Experiment Krewerd

Bewoners:

1. Wat zijn uw bevindingen van het Experiment tot nu toe?
2. Heeft u een beeld van de verschillende processtappen in de versterking en vernieuwing, en waar u op dit moment staat?

Controlevraag: bent u goed op de hoogte van uw eigen plan? Wat is uw eigen plan?

3. U bent als deelnemer aan het Experiment ook opdrachtgever voor uw bouwplan en architect. In hoeverre lukt het u om deze rol op te pakken, ook in de nieuwe fase?
4. Hoe is de adviseursrol van uw architect bevallen? Heeft de architect zich als adviseur opgesteld?

Controlevraag: Bent u van architect veranderd? En zo ja, waarom?

5. Is het duidelijk wat u van uw architect kan verwachten en welke rol deze heeft in het experiment?
6. In hoeverre lukt het goed/minder goed om tot een bouwplan te komen en daar keuzes te maken?
7. Heeft de advisering van de architect geleid tot betere keuzes?
8. Hoe vaak heeft u gemiddeld contact met uw architect?
9. Is er een verschil tussen de maatregelen van de constructeur en de advisering van de architect hoe hier mee om te gaan?
10. Is het moeilijk/makkelijk om keuzes te maken omtrent de financiële opties? Wel/geen bouwplan, wel/geen afkoopregeling etc.
11. Worden in het dorp ideeën en bouwplannen gedeeld? Heeft u gesprekken over uw bouwplan met mede-dorpsgenoten of andere adviseurs?
12. Wat betekent aardbevingsproblematiek voor u persoonlijk?
13. Wat zou u graag als tip of top mee willen geven aan het Experiment?
14. Wat zou u graag als tip of top mee willen geven aan uw architect of architecten van Krewerd in het algemeen?

15. Wat vond u van dit gesprek?

Architecten:

1. Wat is uw indruk van Experiment Krewerd?
2. Hoe is de adviseursrol bevallen?
3. De inwoner is de opdrachtgever. Niet iedereen heeft daar ervaring mee. In hoeverre heeft dat impact op uw adviseursrol?
4. Is het moeilijk/makkelijk voor uw bewoner om (met u) keuzes te maken omtrent de financiële opties? Wel/geen bouwplan, wel/geen afkoopregeling etc.
5. Hoe vaak heeft u gemiddeld contact met uw bewoner(s)?
6. Waar speelt de afweging sloop/nieuwbouw?
7. Heeft uw advisering geleid tot het maken van (betere) keuzes van de bewoner ten aanzien van het bouwplan?
8. Wat zou u graag als tip of top mee willen geven aan het proces van Experiment Krewerd?
9. Wat zou u graag als tip of top mee willen geven aan de bewoners van Krewerd in het algemeen?
10. Wat zou u graag als tip of top mee willen geven aan de architectengroep van Krewerd in het algemeen?
11. Worden onderling tussen de architecten ideeën en bouwplannen gedeeld?
12. Heeft u uw plan gedeeld in de gezamenlijk werkomgeving?
13. Wat betekent het deelnemen aan Experiment Krewerd voor u persoonlijk?
14. Wat vond u van dit gesprek?